

Η μετάβαση από το Νηπιαγωγείο στο Δημοτικό και από το Δημοτικό στο Γυμνάσιο και η παράλληλη προετοιμασία για τη διευκόλυνσή της

*Αλέξανδρος Κόπτσης, Σχολικός Σύμβουλος
Αλεξάνδρα Νάκου, Νηπιαγωγός*

1. Η μετάβαση από το Νηπιαγωγείο στο Δημοτικό Σχολείο

1.1 Ο Ρόλος της μετάβασης

Το Νηπιαγωγείο αποτελεί ένα σημαντικό σταθμό στη ζωή των παιδιών και ένα σημαντικό πρώτο χώρο κοινωνικοποίησης και αγωγής. Συγχρόνως είναι μία περίοδος απομάκρυνσής των νηπίων από την ασφάλεια της οικογενειακής θαλπωρής και απόπειρας της πρώτης εξωοικογενειακής κοινωνικοποίησης, με ταυτόχρονη εισαγωγή στα πρώτα εκπαιδευτικά βήματα.

Το Νηπιαγωγείο κατέχει σημαντικό ρόλο στην προετοιμασία των νηπίων για τη σχολική ζωή, αφού τους δίνει τα εφόδια ώστε να είναι σε θέση να ανταποκρίνονται με ευελιξία σε ένα ευρύ φάσμα ικανοτήτων και δεξιοτήτων.

Στην Ψυχολογία η έννοια της μετάβασης ορίζεται ως το «πέραςμα» από μια δομημένη σε μια σχετικά «ανοιχτή» ως προς τη δομή της φάση ζωής. Η μετάβαση, με τη σημασία του περάσματος από έναν «γνωστό» σε έναν «άγνωστο κόσμο», εμπεριέχει σύνθετες και διαδοχικές διαδικασίες αλλαγών που επηρεάζουν το συνολικό φάσμα της ατομικής και κοινωνικής ζωής. Έτσι, για παράδειγμα η μετάβαση από το Νηπιαγωγείο στο Δημοτικό Σχολείο σηματοδοτεί ένα νέο και σημαντικό στάδιο εξέλιξης τόσο του ίδιου του παιδιού όσο και της οικογένειάς του και γι' αυτό θεωρείται μια από τις κρισιμότερες περιόδους της παιδικής ηλικίας.

Η περίοδος αυτή σηματοδοτεί ιδιαίτερα έντονες αλλαγές τόσο στην προσωπικότητα του παιδιού όσο και στο οικογενειακό και κοινωνικό του περιβάλλον, εκθέτοντάς το σε μια μεγάλη ποικιλία απαιτήσεων (γνωστικών, συναισθηματικών και κοινωνικών).

Οι συνηθέστερες αλλαγές που έχουν να αντιμετωπίσουν τα παιδιά είναι οι παρακάτω:

- α) η αύξηση του αριθμού των μαθητών μέσα στην τάξη,
- β) το μεγαλύτερο χρονικό διάστημα διαμονής τους μέσα στην τάξη,
- γ) οι αλλαγές στον τύπο και το βαθμό εμπλοκής των γονέων,
- δ) η αύξηση προσδοκιών για ατομική εργασία,
- ε) η λιγότερη ατομική βοήθεια με την παράλληλη συναισθηματική υποστήριξη του εκπαιδευτικού,
- στ) το διαφορετικό περιεχόμενο προγράμματος,
- ζ) η διαφοροποίηση του τρόπου διδασκαλίας και προσέγγισης των μαθητών από τον εκπαιδευτικό.

Η αδυναμία προσαρμογής των παιδιών στις νέες αλλαγές, κατά τη διάρκεια αυτής της σχολικής περιόδου, μπορεί να έχει μακροπρόθεσμες επιπτώσεις στην περαιτέρω ακαδημαϊκή εξέλιξή τους, την κοινωνικοποίησή τους αλλά και στη διαμόρφωση βαθύτερων χαρακτηριστικών της προσωπικότητάς τους.

Η συνέπεια, η συνέχεια και η σταθερότητα στους παιδαγωγικούς σκοπούς, καθώς επίσης και η συμφωνία νηπιαγωγείου, δημοτικού και γονέων στις βασικές θέσεις αγωγής θεωρήθηκε ότι εμποδίζουν τα ρήγματα της μετάβασης από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό σχολείο. Κατά συνέπεια η μετάβαση παίζει καθοριστικό μεσολαβητικό

ρόλο στην προσαρμογή του παιδιού και έχει ως στόχο να υποβοηθήσει τα νήπια να υιοθετήσουν μια θετική στάση απέναντι στον κόσμο του σχολείου.

1.2 Η επιτυχής μετάβαση των νηπίων

Η ομαλή μετάβαση των νηπίων στο δημοτικό επιτυγχάνεται όταν οι άμεσα εμπλεκόμενοι φορείς, δηλαδή οι εκπαιδευτικοί και των δύο βαθμίδων και οι γονείς λάβουν υπόψη τους στις ενέργειες και στα προγράμματα που σχεδιάζουν τα παρακάτω:

- την παροχή συνέχειας στη μάθηση μέσα από το σχεδιασμό αναπτυξιακά κατάλληλων προγραμμάτων συνεργασίας και ωρών κοινής εργασίας για παιδιά του νηπιαγωγείου και της πρώτης δημοτικού,
- τη διασφάλιση της συνεχούς επικοινωνίας και συνεργασίας μεταξύ των εκπαιδευτικών των δύο βαθμίδων
- την προετοιμασία των παιδιών για τη μετάβαση μέσα από ποικίλες δράσεις, επισκέψεις αλλά και ευκαιρίες για επικοινωνία. Αυτό επιτυγχάνεται με τη χρήση διαφόρων μέσων και κυρίως για απομακρυσμένες περιοχές και νηπιαγωγεία με τη χρήση του υπολογιστή ως ένα μέσο επικοινωνίας και προσέγγισης του κόσμου έξω από το νηπιαγωγείο.
- την εμπλοκή των γονέων στη διαδικασία της μετάβασης, δημιουργώντας μια κοινωνία ενεργή στη σχολική ζωή και των δύο βαθμίδων.
- την ανάπτυξη και την καλλιέργεια θετικών, αμοιβαίων σχέσεων επικοινωνίας μεταξύ παιδιών, εκπαιδευτικών και γονέων.

Πολλές φορές, προκειμένου να οργανωθούν δράσεις μετάβασης υιοθετείται ένα συγκεκριμένο μοντέλο. Στη βιβλιογραφία αναφέρονται δύο βασικά μοντέλα:

α. Το μοντέλο των ικανοτήτων, όπου αξιολογείται μία πετυχημένη μετάβαση ανάλογα με την ηλικία, το επίπεδο ωρίμανσης του παιδιού αλλά και τις γνώσεις και τις ικανότητες που έχει αποκτήσει.

β. Το αναπτυξιακό οικολογικό μοντέλο, που υιοθετείται πιο συχνά, αφού αντιμετωπίζει το νήπιο ολικά, εμπλέκοντας στη διαδικασία μετάβασης τόσο το σχολικό περιβάλλον όσο και το οικογενειακό.

Το αναπτυξιακό οικολογικό μοντέλο λαμβάνει υπόψη τη σταθερότητα και τη δυναμική των σχέσεων μεταξύ σχολείου, οικογένειας και κοινότητας, καθώς το παιδί μετακινείται από το νηπιαγωγείο προς το δημοτικό σχολείο.

Η Μετάβαση στο σχολείο, σύμφωνα με το μοντέλο αυτό, σημαίνει όλες εκείνες τις στρατηγικές και διαδικασίες που σκοπό έχουν α) τη διασφάλιση της ομαλής εισόδου και προσαρμογής των νηπίων στο δημοτικό σχολείο, β) την παροχή συνέχειας μέσα από δραστηριότητες που γεφυρώνουν το χάσμα μεταξύ σπιτιού νηπιαγωγείου και δημοτικού σχολείου, και γ) τη σύνδεση της ανάπτυξης του παιδιού με τις κοινωνικές υπηρεσίες, τις υπηρεσίες γονεϊκής υποστήριξης και του συστήματος προσχολικής εκπαίδευσης.

Τα νήπια είναι έτοιμα να ακολουθήσουν επιτυχημένες μαθησιακές εμπειρίες στο Δημοτικό Σχολείο, όταν υπάρχει μια θετική αλληλεπίδραση ανάμεσα στα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά του παιδιού, τις σχολικές πρακτικές και την οικογενειακή και κοινοτική υποστήριξη.

Η μετάβαση από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό σχολείο είναι σημαντική για όλους όσους εμπλέκονται στην φροντίδα και εκπαίδευση των νηπίων.

Ο ρόλος των νηπιαγωγών στη διαδικασία της μετάβασης είναι σημαντικός, αφού αποτελεί το συνδετικό κρίκο για όλη τη δράση, φέρνοντας σε επικοινωνία το νηπιαγωγείο με το δημοτικό σχολείο.

Οι ευεργετικές ενέργειες προγραμμάτων σύνδεσης των δύο αυτών βαθμίδων συντελούν ώστε τα παιδιά να αναπτύξουν:

- τις προηγούμενες εκπαιδευτικές εμπειρίες τους
- την αυτοπεποίθησή τους
- ετοιμότητα σε νέες εμπειρίες
- τις σχέσεις τους με τα άλλα παιδιά ή εκπαιδευτικούς
- εμπιστοσύνη με τους εκπαιδευτικούς αλλά και ικανότητα συνεργασίας τόσο με συνομηλίκους, όσο και με παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας.

Παράλληλα, η συνεργασία και η εμπλοκή των γονέων σε τέτοια προγράμματα αυτόματα αυξάνει την εμπιστοσύνη των παιδιών στις ικανότητές τους.

Τέλος, οι εκπαιδευτικοί συνεργαζόμενοι θεμελιώνουν γέφυρες επικοινωνίας ανάμεσα σε δύο σχολικές μονάδες της ίδιας βαθμίδας, ουσιαστικά όμως θέτουν τις βάσεις για νέες μορφές συνεργασίας και εκπαιδευτικής παρέμβασης.

1.3 Αποτελεσματικές δραστηριότητες μετάβασης

Σύμφωνα με την υπ. αριθμ. Φ. 50/ 92 / 57655 / Γ1/ 5 -6-2007 εγκύκλιο του Υπ.Ε.Π.Θ. οι δραστηριότητες μετάβασης επικεντρώνονται στις ακόλουθες ενδεικτικές ενέργειες και δράσεις:

- επισκέψεις γνωριμίας και εξοικείωσης των παιδιών του Νηπιαγωγείου με τους χώρους, τα πρόσωπα, τις εκπαιδευτικές μεθόδους και τις δραστηριότητες της Α' Τάξης των Δημοτικών Σχολείων,
- ανάπτυξη θεματικών σχεδίων εργασίας (projects) από τα νήπια ή και από συνεργαζόμενους μαθητές και εκπαιδευτικούς νηπιαγωγείων και δημοτικών, ώστε να επιτευχθούν οι στόχοι της ομαλής μετάβασης των νηπίων από το Νηπιαγωγείο στο Δημοτικό Σχολείο
- ευαισθητοποίηση και ενημέρωση των γονέων καθώς και των φορέων της τοπικής κοινωνίας, σε σχέση με την εκπαιδευτική διαδικασία μετάβασης των νηπίων από το Νηπιαγωγείο στο Δημοτικό, μέσω τακτών ανοικτών συναντήσεων, στις οποίες θα γίνεται κατάθεση και επεξεργασία απόψεων, με στόχο την προετοιμασία των γονέων για το νέο τους ρόλο ως γονείς μαθητών του Δημοτικού Σχολείου,
- οργάνωση εκθέσεων, θεατρικών δρώμενων και άλλων εκδηλώσεων των νηπίων των Ολοήμερων Νηπιαγωγείων ή από συνεργαζόμενους μαθητές Νηπιαγωγείου και Δημοτικού Σχολείου,
- δράσεις για την έγκαιρη διάγνωση των μαθησιακών ή άλλων δυσκολιών που πιθανόν να αντιμετωπίζουν τα νήπια καθώς και εφαρμογή μέτρων στήριξης (Pianta & Kraft-Sayre, 2003) με τη συνεργασία των νηπιαγωγών, του ΚΔΑΥ, των γονέων και άλλων φορέων του ΥΠΕΠΘ.

1.4 Γονείς και μετάβαση- Πώς θα βοηθήσουν τα παιδιά τους

Καλό θα ήταν κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού, οι γονείς να προετοιμάσουν ψυχολογικά το παιδί. Το πιο απλό πράγμα που μπορούν να κάνουν είναι να του μιλήσουν με θετικά λόγια για το δημοτικό σχολείο. Θα πρέπει να απαντούμε με απόλυτη ειλικρίνεια σε ερωτήσεις που θα θέτει το παιδί προσπαθώντας να του λύσουμε όλες τις απορίες του ώστε να μην έχει αμφιβολίες για το τι θα συναντήσει.

Οι συνηθισμένες ερωτήσεις που θέτουν τα παιδιά είναι: «Γιατί να πάω σε άλλο σχολείο; Μ' αρέσει αυτό που είμαι» «Τι παιχνίδια θα υπάρχουν στο καινούργιο μου σχολείο;», «Θα έχω τα ίδια παιδιά στην τάξη μου;», «Που θα είναι οι συμμαθητές μου; Μήπως χάσω τους φίλους μου;»

Μια καλή πρόταση είναι να επισκεφθούν οι γονείς μαζί με τα παιδιά το νέο σχολείο κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού ή εν πάση περιπτώσει πριν την έναρξη της

σχολικής χρονιάς (περίοδος 1/9–10/9) ώστε το παιδί να εξοικειωθεί με το περιβάλλον.

Είναι σημαντικό για το παιδί να μπορεί να ανεξαρτητοποιείται σε σχέση με απλές καθημερινές δραστηριότητες για τις οποίες βασιζόταν στη βοήθεια των γονιών.

Το μαθησιακό περιβάλλον του σχολείου δεν πρέπει να είναι καθόλου ανταγωνιστικό. Αντιθέτως να είναι συνεργατικό και προσαρμοσμένο στους διαφορετικούς ρυθμούς ανάπτυξης των παιδιών.

Τα παιδιά είναι όλα διαφορετικά. Για κάποια από αυτά η παρουσία του γονέα μπορεί να είναι σημαντική. Για άλλα, όχι. Εάν το παιδί το ζητάει επίμονα, καλό θα είναι να επιτρέψουμε να το συνοδέψει ο γονέας, αλλά αυτό δεν είναι καλό να συνεχιστεί για περισσότερες από 2-3 ημέρες.

2. Η μετάβαση από το Δημοτικό σχολείο στο Γυμνάσιο

2.1 Ο Ρόλος της Μετάβασης

Μετάβαση είναι, όπως ελέχθη, το «πέραςμα» από μια γνωστή κατάσταση σε μια άλλη, άγνωστη. Οι μεταβάσεις μπορεί ν' αφορούν την προσωπική, εκπαιδευτική, κοινωνική ή επαγγελματική μας ζωή¹⁵, όπως π.χ. είναι η μετάβαση από το Νηπιαγωγείο στο Δημοτικό¹⁶, από το Δημοτικό στο Γυμνάσιο, η μετάβαση από την παιδική στην εφηβική ηλικία, η μετάβαση από το σχολείο στην αγορά εργασίας αλλά και η μετεγκατάσταση σε άλλη πόλη ή χώρα.

Ο άνθρωπος φαίνεται να έχει την τάση ν' αντιστέκεται στην αλλαγή και στο καινούργιο, να κλείνεται στο γνωστό και το καθιερωμένο σε μια προσπάθεια του να διατηρήσει αυτό που ήδη γνωρίζει καλά και επομένως δεν του δημιουργεί αίσθηση απειλής.

Όταν λοιπόν αναγκαστεί εκ των πραγμάτων να μεταβεί από κάτι γνωστό σε κάτι άγνωστο περνάει συνήθως από διάφορα στάδια, με τα εξής χαρακτηριστικά:

1. Σοκ της αλλαγής
2. Διάθεση να παραμείνει στο παλιό. Στο στάδιο αυτό, νιώθει προσωρινά ν' ανεβαίνει λιγάκι η αυτοεκτίμησή του, καθώς πιστεύει ότι έχει δίκιο που αρνείται την αλλαγή
3. Κατάθλιψη και πτώση αυτοεκτίμησης, όταν συνειδητοποιείται ότι η αλλαγή είναι αναπόφευκτη
4. Διάθεση παραίτησης και μεγαλύτερη πτώση αυτοεκτίμησης,
5. Αναγκαστικός δαμασμός του καινούργιου.
6. Εσωτερίκευση της εμπειρίας του καινούργιου με αποτέλεσμα θετικότερη αυτοαντίληψη και αυτοεκτίμηση.

Τα συναισθήματα αυτά, πρέπει να σημειωθεί, ποικίλλουν ανάλογα με την προσωπικότητα του ατόμου, το είδος της μετάβασης, τις προηγούμενες εμπειρίες του και δεν ακολουθούν πάντα αυτή τη σειρά. Επίσης τα συναισθήματα που νιώθει κανείς μπροστά στην αλλαγή μπορεί να διαφοροποιούνται ανάλογα με το αν η μετάβαση ήταν ανεπιθύμητη ή αν την επιδίωκε το άτομο όπως π.χ. αλλαγή κατοικίας.

Για να διανύει κανείς με σύνεση και ωριμότητα τα διάφορα μεταβατικά στάδια –στις μικρότερες ηλικίες το ρόλο αυτό διαδραματίζει κυρίως η οικογένεια– στην προσωπική του ζωή, στις σπουδές, στην εργασία, είναι σκόπιμο να είναι κατάλληλα προετοιμασμένος γι' αυτά και να έχει αναπτύξει κάποιες δεξιότητες όπως αυτές της *ευελιξίας*, της *λήψης αποφάσεων*, της *αναζήτησης* και *κριτικής ανάγνωσης των πληροφοριών* κ.ά.

Κατάλληλη προετοιμασία για τις διάφορες αλλαγές σημαίνει πάνω απ' όλα «γνωρίζω

και κατανοώ όσα συμβαίνουν γύρω μου και μέσα μου» υιοθετώντας μια κριτική στάση, ώστε να μην προσαρμόζομαι παθητικά και άκριτα στις διάφορες καταστάσεις αλλά να τις διερευνώ και να δρω έτσι ώστε να τις μεταβάλλω ανάλογα με τις ανάγκες και τους στόχους μου. Μόνον έτσι οι διάφορες μεταβάσεις μετατρέπονται σε ευκαιρίες για προσωπική ανάπτυξη και εξέλιξη. Εξάλλου σε μια διαδικασία αυτομόρφωσης και «δια βίου» παιδείας πρέπει να δίνεται έμφαση στην ολική ανάπτυξη του ατόμου.

Η οικογένεια, το σχολείο αλλά και άλλοι φορείς, οφείλουν να υποστηρίζουν – με κατάλληλη διαπαιδαγώγηση, με θέσπιση νόμων, με παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών κλπ- τα νέα άτομα στις διάφορες κρίσιμες φάσεις μετάβασης.

2.2 Η σπουδαιότητα της μετάβασης

Έρευνες που έχουν γίνει πάνω στο θέμα εισηγούνται πως ένα σημαντικό ποσοστό των παιδιών που μετακινούνται από το Δημοτικό στο Γυμνάσιο βρίσκουν εξαιρετικά δύσκολη την προσαρμογή στο νέο σχολικό περιβάλλον, κοινωνικά και διανοητικά, για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, αν όχι για πάντα.

Ταυτόχρονα, παρόλο που η συντριπτική πλειοψηφία των μαθητών φαίνεται πως προσαρμόζεται τελικά στη νέα βαθμίδα εκπαίδευσης, αυτή η προσαρμογή αφορά περισσότερο την υφιστάμενη κατάσταση πραγμάτων με την ανεπίσημη κουλτούρα του Γυμνασίου και λιγότερο μια επιθυμητή ομαλή μετάβαση από τη μια τάξη στην άλλη μέσα στο νέο σχολείο. Μέσα από την έρευνα προκύπτει ότι το κύριο μέλημα των μαθητών είναι η κοινωνική τους ένταξη μέσα στο νέο περιβάλλον, ενώ ιδιαίτερη σημασία γι' αυτούς έχουν οι παραπρογραμματικές δραστηριότητες και οι κοινωνικές ή συναισθηματικές έγνοιες.

Στα αρνητικά συναισθήματα των μαθητών καταγράφονται το «να χάσουν τους φίλους τους» αλλά και τα «διαγωνίσματα», τα οποία δεν αποτελούν συνηθισμένη εμπειρία στο Δημοτικό, ιδιαίτερα τα απροειδοποίητα. Παράλληλα, ανησυχία τους προκαλεί και το συναίσθημα «να είναι οι πιο αδύνατοι στα μαθήματα» αλλά και οι «αποβολές», οι οποίες ως αρνητικό συναίσθημα είναι πιο έντονο στα κορίτσια παρά στα αγόρια.

Όσον αφορά τις αρνητικές προσδοκίες οι ακαδημαϊκές έγνοιες προηγούνται τώρα εκείνων στον κοινωνικό τομέα, παρότι στην πορεία φαίνεται να αναμιγνύονται. Κάτι άλλο αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πως τα συναισθήματα των παιδιών, όταν πάνε στο Γυμνάσιο, καθίστανται πιο έντονα, με αποτέλεσμα, τόσο η ευχαρίστησή τους όσο και οι επιφυλάξεις τους να αυξάνονται αισθητά. Σχετικά με τις καταστάσεις που δίνουν στα παιδιά ικανοποίηση, αναφέρονται η κοινωνική τους προσαρμογή και τα δημιουργικά μαθήματα.

Όσον αφορά την αυτοϊδέα τους, τα ευρήματα καταδεικνύουν ότι η μετάβαση από την πρωτοβάθμια στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση έχει ένα αντίκτυπο πάνω της, που ως επί το πλείστον είναι δυσμενής.

Επίσης τονίζεται ότι αν και κανένα Γυμνάσιο δε φαίνεται να έχει ένα συνεπές Πρόγραμμα Υποδοχής των μαθητών του Δημοτικού, αρκετές από τις εκδηλώσεις που διεξάγονται στα Γυμνάσια θα μπορούσαν να ενταχθούν μέσα στην περιοχή αυτής της δραστηριότητας.

Για το ξεπέρασμα αυτής της κατάστασης προτείνεται ένα Πρόγραμμα Υποδοχής των μαθητών του Δημοτικού Σχολείου από το Γυμνάσιο, το οποίο θα αντιμετωπίζει τα προβλήματα της αλλαγής σχολείου και τα προβλήματα της μετάβασης του μαθητή στο Γυμνάσιο, στους ακόλουθους τομείς:

1. Αλληλεπίδραση μεταξύ εκπαιδευτικών της Δημοτικής και Μέσης Εκπαίδευσης.
2. Γνωριμία και επαφή των τελειοφοίτων μαθητών του Δημοτικού με το μελλοντικό τους σχολείο.

3. Εμπλοκή των γονιών στη διαδικασία αλλαγής σχολείου.
4. Τεκμηριωμένη ενημέρωση των μαθητών του Δημοτικού για τις προκλήσεις του Γυμνασίου.
5. Εξασφάλιση εξατομικευμένων πληροφοριών για τους πρωτοετείς μαθητές του Γυμνασίου.
6. Οργάνωση συστήματος στήριξης για παιδιά με ειδικές ανάγκες, για παιδιά με λειτουργικό αναλφαβητισμό και για παιδιά με διαφορετική εθνική καταγωγή (Διαπολιτισμική Εκπαίδευση).
7. Αποτελεσματική λειτουργία συστήματος Διοικητικής Μέριμνας από την Ανώτερη Ομάδα Διεύθυνσης.
8. Δημιουργία μαθησιακού κλίματος μέσα από ένα σύστημα θετικής πειθαρχίας.
9. Πρόγραμμα προσωπικής, κοινωνικής και υγιεινής αγωγής.
10. Δημιουργία ενεργών πολιτών, μέσα από ένα Πρόγραμμα Προσωπικής και Κοινωνικής Αγωγής.

2.3 Στάση γονέων

Όσον αφορά τη στάση των γονιών για τη μετάβαση των μαθητών προς τη Μέση Εκπαίδευση καταγράφεται μια γενική θετική προσέγγιση κυρίως όσον αφορά την περιοχή της πνευματικής στάσης και των δραστηριοτήτων που έχουν ως βάση το σπίτι. Ωστόσο, για εκδηλώσεις που συνεπάγονται, είτε τη φυσική τους παρουσία στο σχολείο, ή την κοινολόγηση πληροφοριών, ή κάποιο κόστος (σε χρόνο ή χρήμα), αυτοί δεν είναι τόσο πρόθυμοι να συνεργαστούν. Αυτό υποστηρίζεται από το γεγονός ότι η επαφή των γονιών με το σχολείο περιορίζεται κυρίως σε συναντήσεις με τους καθηγητές που διδάσκουν τα παιδιά τους, για να συζητήσουν την πρόοδό τους και σε ένα πολύ μικρότερο βαθμό σε συναντήσεις με τους Υπεύθυνους Τμημάτων. Όπως προκύπτει οι γονείς κάνουν λανθασμένες εκτιμήσεις όσον αφορά καταστάσεις που εμπλέκονται στη διαδικασία αλλαγής σχολείου των παιδιών τους, κυρίως με το να υποτιμούν δραστηριότητες που τους ευχαριστούν ή τους προβληματίζουν ή με το να υπερεκτιμούν τις ανησυχίες τους.

2.4 Κατά πόσο οι δάσκαλοι και οι καθηγητές κατανοούν τους μαθητές

Όσον αφορά τους δασκάλους και τους καθηγητές, οι έρευνες δείχνουν ότι κρίνουν λανθασμένα τα συναισθήματα των μαθητών τους σε καταστάσεις που εμπλέκονται στη διαδικασία της μετάβασης, με το να υποτιμούν όλα τα σημεία που τους ευχαριστούν και με το να υπερεκτιμούν κυρίως τις ανησυχίες τους.

Παρ' όλα αυτά, οι μαθητές και οι δάσκαλοι γενικά συμφωνούν με την κατάταξη των θετικών συναισθημάτων, αλλά διαφέρουν στον καθορισμό της προτεραιότητας των αρνητικών, αφού οι κύριες έγνοιες των μαθητών αναφέρονται στις κοινωνικές πλευρές του σχολείου, ενώ η προσοχή των δασκάλων εστιάζεται πάνω σε γνωστικές δραστηριότητες.

Όσον αφορά τις απόψεις των εκπαιδευτικών του Γυμνασίου, διαπιστώνεται ότι σταθμίζοντάς τες έναντι των συναισθημάτων των μαθητών τους, η κατάσταση δε διαφέρει σημαντικά από εκείνη των δασκάλων, αφού, εδώ πάλι, οι καθηγητές υποτιμούν τις περισσότερες από τις δραστηριότητες που ικανοποιούν τα παιδιά.

Ωστόσο, παρόλο ότι η κατάταξη των μεταβλητών μεταξύ των δύο καταλόγων διαφέρει εμφανώς, υπάρχει μια γενική συμφωνία όσον αφορά τον καθορισμό της προτεραιότητας που δίδεται στις κοινωνικές και δημιουργικές εκδηλώσεις, σε αντίθεση με τις ακαδημαϊκές που ακολουθούν.

Γυρνώντας στα αρνητικά συναισθήματα, παρόλο ότι εκδηλώνεται ένα μεγαλύτερο ποσοστό σύμπτωσης όσον αφορά την πρώτη προτεραιότητα που δίδεται στις

ακαδημαϊκές πλευρές, οι καθηγητές, όπως και οι ομότιμοί τους, υπερεκτιμούν τους φόβους των μαθητών τους. Βέβαια έχουν προαναγγελθεί και έχουν ληφθεί υπόψη τα μέτρα που έχουν εισαχθεί από το Υπουργείο Παιδείας προς προώθηση του στόχου της εννιάχρονης υποχρεωτικής παιδείας ωστόσο η κατάσταση είναι πολύ απογοητευτική και για τις δυο βαθμίδες, ιδιαίτερα για το Γυμνάσιο.

Όσον αφορά τους λόγους στους οποίους αποδίδονται οι ευθύνες για την ύπαρξη του χάσματος μεταξύ Δημοτικού και Γυμνασίου, οι δάσκαλοι επιρρίπτουν τη μεγαλύτερη ευθύνη πάνω στις διαφορετικές διδακτικές προσεγγίσεις και οι καθηγητές πάνω στο διαφορετικό αναλυτικό πρόγραμμα.

Παρόλα αυτά, οι εκπαιδευτικοί και των δύο βαθμίδων είναι πρόθυμοι να συμμετάσχουν σε Προγράμματα Υποδοχής. Αρκετοί έχουν την εντύπωση πως η μετάβαση του παιδιού από το δημοτικό στο γυμνάσιο είναι ένα θέμα που αφορά όσους γονείς έχουν παιδιά στην Στ' Δημοτικού. Χρειάζεται μεγάλη προσπάθεια για να πειστούν κάποιοι πως τα πράγματα δεν είναι έτσι.

Ως γονείς και εκπαιδευτικοί, έχουμε υποχρέωση να προετοιμάσουμε τα παιδιά μας για το κάθε μελλοντικό τους βήμα. Για το γυμνάσιο, την εφηβεία, την επαγγελματική καθοδήγηση. Αυτό όμως μπορεί να γίνει μόνο μέσα από τη σωστή σχέση και επικοινωνία με το παιδί από τη μικρή του ηλικία και τα πρώτα βήματα της εκπαίδευσης.

2. 5 Ενέργειες για την ομαλή μετάβαση των παιδιών

Αρχικά μέσα από καινοτόμα προγράμματα μπορούμε να καλλιεργήσουμε στο παιδί μας την αυτοπεποίθησή του, την αυτοεικόνα του, δηλαδή το βαθμό που το ίδιο το άτομο εκτιμά τον εαυτό του. Αυτό εξαρτάται όμως από τις σχέσεις που το άτομο ανέπτυξε με το περιβάλλον γύρω του¹⁸. Αν, δηλαδή, τα πρόσωπα που περιστοιχίζουν το παιδί το αναγνωρίζουν, επαινούν τις επιτυχίες του, εκτιμούν τις ικανότητές του και του δημιουργούν ευκαιρίες για περισσότερες επιτυχίες, τότε και το παιδί εκτιμά σε μεγάλο βαθμό τον ίδιο τον εαυτό του. Η αυτοεκτίμηση του παιδιού, ψηλή ή χαμηλή, είναι καθοριστικός παράγοντας στη διαμόρφωση του χαρακτήρα και της προσωπικότητας του. Η επιτυχία ή αποτυχία του ατόμου στη ζωή είναι συνυφασμένη με το βαθμό αυτοεκτίμησης που έχει για τον εαυτό του.

Επομένως, αν μιλάμε για σωστή προετοιμασία του παιδιού για μετάβαση από το δημοτικό στο γυμνάσιο, αυτή περνά μέσα από την ενίσχυση της θετικής εικόνας που το παιδί διαμορφώνει για τον εαυτό του. Περνά μέσα από την αυτοπεποίθηση την οποία οφείλουμε να καλλιεργήσουμε στο παιδί.

Η ανάπτυξη και η ενίσχυση της αυτοεικόνας του μαθητή περνά μέσα από μια σειρά θετικών στάσεων που ως γονείς πρέπει να διαμορφώσουμε και να αναπτύξουμε έναντι των παιδιών μας. Οφείλουμε να δημιουργήσουμε ευκαιρίες για επιτυχία των παιδιών σε διάφορους τομείς. Να μάθουμε να λέμε «μπράβο» στις θετικές προσπάθειες που καταβάλλουν τα παιδιά μας, να δίνουμε λιγότερη σημασία στους βαθμούς και στα εξωτερικά κίνητρα. Στην προσπάθειά μας να αναπτύξουμε την αυτοπεποίθηση του παιδιού μας θα πρέπει να το ενθαρρύνουμε να αναπτύξει κοινωνικές σχέσεις, να το ασκήσουμε να σκέφτεται θετικά για τον εαυτό του, να μάθει να αγαπά τον εαυτό του όπως είναι.

Η ένταξη του παιδιού στο γυμνάσιο είναι ο προθάλαμος για τη μετάβαση από την παιδική στην εφηβική ηλικία. Είναι ένα στάδιο μεταβατικό. Θα πρέπει να θυμούμαστε πως η ανάπτυξη χτίζεται πάνω σε ό,τι προϋπάρχει. Επομένως πολλά εξαρτώνται από τα βιώματα που το παιδί κουβαλά από τη μικρότερη ηλικία. Αν το παιδί καταπιέζεται στην ηλικία που βρίσκεται τώρα στο δημοτικό, αν βιώνει αρνητικές εμπειρίες (συγκρούσεις, καταπίεση, τιμωρίες, αποτυχίες, απόρριψη), τότε

λογικά θα πρέπει να αναμένουμε δυσκολίες και προβλήματα στο γυμνάσιο. Το γυμνάσιο και η ένταξη του παιδιού σ' αυτό είναι ό,τι εμείς ως γονείς και βέβαια ως σχολείο έχουμε ετοιμάσει όλα αυτά τα χρόνια. Κι επειδή η πρόληψη οποιονδήποτε προβλημάτων είναι καλύτερη από την όποια αντιμετώπισή τους, καλό θα είναι να ξεκινήσουμε μια συνειδητή προσπάθεια να βάλουμε τις σχέσεις μας με τα παιδιά μας και γενικότερα την οικογένειά μας πάνω σε ορθότερες βάσεις που θα στηρίζονται στο διάλογο, τη δημοκρατικότητα, την συχνή επαφή κι επικοινωνία, τους χαμηλούς τόνους, τον αλληλοσεβασμό, το χιούμορ, την αποδοχή. Έτσι, θα μπορούμε να νιώθουμε ήρεμοι, όταν τα παιδιά μας θα φτάσουν στην ηλικία που θα αλλάξουν το σχολικό περιβάλλον, πηγαίνοντας από το δημοτικό σχολείο στο γυμνάσιο.

2.6 Ψυχολογικοί σκοποί της μετάβασης

Το Γυμνάσιο παραλαμβάνει παιδιά και οφείλει να παραδώσει ώριμους εφήβους. Πρέπει ακόμα να εξοικειώσει τους μαθητές σε μια νέα πραγματικότητα, δηλαδή στη μετάβαση από τον ένα δάσκαλο (του Δημοτικού σχολείου) στους πολλούς και εξειδικευμένους καθηγητές (Γυμνασίου και Λυκείου). Επίσης, το Γυμνάσιο θα προωθήσει την κοινωνικοποίηση των παιδιών και την επικοινωνιακή τους διάθεση. Στο Γυμνάσιο, τέλος, αφού γνωρίσουμε το κάθε παιδί με την παρατήρηση, με τη συζήτηση, με ειδικά τεστ προσωπικότητας, με κοινωνιογράμματα και εκθέσεις των καθηγητών-συμβούλων, τότε μόνο είμαστε σε θέση να παρέχουμε στους κηδεμόνες το ψυχολογικό προφίλ των παιδιών.

2.7 Παράγοντες που επηρεάζουν τη μετάβαση

Προβλήματα όπως οικονομικά, οικογενειακά, κοινωνικά, ακόμα και προβλήματα υγείας, όταν συσσωρεύονται, καθορίζουν το πόσο ομαλή θα είναι η μετάβαση των παιδιών. Η έρευνα αποδεικνύει ότι μέχρι τα Χριστούγεννα, δηλαδή τέσσερις μήνες μετά την έναρξη των μαθημάτων, το 88% των παιδιών θα προσαρμοστούν στο νέο περιβάλλον. Φυσικά όταν λέμε προσαρμογή, εννοούμε την ένταξη στην υφιστάμενη κατάσταση του σχολείου, που μπορεί να μην είναι η καταλληλότερη, αν λάβουμε υπόψη την ανεπίσημη κουλτούρα που επικρατεί στα σχολεία σήμερα. Το υπόλοιπο ποσοστό (12%) ή και μέρος του, μπορεί να μην προσαρμοστεί ποτέ.

Έρευνες δείχνουν ότι τα παιδιά που έχουν καλύτερες επιδόσεις είναι πιο εύκολο να προσαρμοστούν στην αλλαγή αυτή. Ίσως τα παιδιά αυτά να προέρχονται από ένα οικογενειακό περιβάλλον πιο δεκτικό, πιο θετικό απέναντι στη μόρφωση. Αυτό, όμως, δεν είναι βασικό κριτήριο.

Η σημαντικότερη αιτία μειωμένης προσαρμογής είναι διαίωνη της ανωριμότητας. Γι' αυτό πρέπει ο μαθητής να ξεκινήσει να ανεξαρτητοποιείται από τους γονείς. Η ανωριμότητα συνδέεται με την επίδοση του μαθητή στα μαθήματά του. Όταν από μόνος δεν καταλάβει ότι πρέπει να μελετήσει, τότε δεν θα έχει καλή επίδοση. Επίσης η επιθετική συμπεριφορά είναι κάποιες φορές αποτέλεσμα αιτία μη προσαρμογής.

Όταν ο μαθητής δεν τα βγάζει πέρα, αποτυγχάνει στα μαθήματά του και προσπαθεί να κεντρίσει το ενδιαφέρον με τη συμπεριφορά του. Η βαθμίδα του Γυμνασίου προϋποθέτει μια δύσκολη μεταβατική περίοδο προσαρμογής, διότι εκτός των άλλων περιέχει και μαθήματα διαφορετικά από αυτά του Δημοτικού. Η χρήση πιο επιτηδευμένου λεξιλογίου δυσκολεύει επίσης αρκετούς μαθητές που βρίσκονται σ' ένα περιβάλλον πολύ διαφορετικό από αυτό του Δημοτικού. Πολλοί μαθητές από το Φεβρουάριο και μετά αρχίζουν να προσαρμόζονται στον τομέα αυτό. Η δυσκολία προσαρμογής τους στην Α' Γυμνασίου οφείλεται όχι μόνο στην έλλειψη συνεργασίας Στ' τάξης και Γυμνασίου, αλλά στην έλλειψη συνεργασίας σε όλη τη διάρκεια φοίτησης των μαθητών στο Δημοτικό σχολείο με το Γυμνάσιο.

Πρέπει να δοθεί μεγαλύτερη βαρύτητα στις 3 τελευταίες τάξεις του Δημοτικού Σχολείου, όπως προκύπτει από έρευνες, κυρίως με την ανάπτυξη δεξιοτήτων και ικανοτήτων και την δημιουργία συνθηκών πραγματικής μάθησης όπου το παιδί θα συμμετέχει ενεργά. Υπεύθυνοι των αναλυτικών προγραμμάτων του Δημοτικού Σχολείου ισχυρίζονται ότι το πρόβλημα προσαρμογής πρέπει να ξεκινά τα τρία τελευταία χρόνια φοίτησης στο Δημοτικό Σχολείο.

Η μετάβαση, όπως διαπιστώσαμε δεν είναι μία απλή διαδικασία αλλαγής περιβάλλοντος. Είναι μία ισχυρή διαδικασία προσαρμογής που απαιτεί λεπτούς χειρισμούς γνωστικής, κοινωνικής και συναισθηματικής φύσεως και πρέπει να τις λάβουμε υπόψη για να βοηθήσουμε τους μαθητές μας ώστε να περάσουν από τη μία φάση της ζωής τους στην άλλη με όσο το δυνατόν λιγότερες δυσκολίες.

2.8. Επίλογος

Το ζητούμενο της εφαρμογής προγραμμάτων μετάβασης είναι η συνέχισή της τόσο στο επίπεδο της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης όσο και με ανάλογες δράσεις και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, προκειμένου το παιδί να αισθάνεται ότι η εκπαίδευση σε οποιαδήποτε βαθμίδα αποτελεί μία οργανωμένη και συνειδητή συνέχεια και αντιμετωπίζεται ως μία δια βίου διαδικασία.

Βιβλιογραφία

Γκόβαρης, Χ. (2002), Διαπολιτισμική γλωσσική αγωγή στο Νηπιαγωγείο. Στο Γεωργογιάννης, Π. (επιμ.), Πρακτικά 5ου Διεθνούς Συνεδρίου «Διαπολιτισμική Εκπαίδευση. Ελληνικά ως Δεύτερη ή Ξένη Γλώσσα», Πανεπιστήμιο Πατρών, ΚΕ.Δ.ΕΚ.

Dockett, S. & Perry, B. (2001). *Beginning school together: Sharing strengths*. Watson. ACT: Australian Early Childhood Association.

Dockett, S. & Perry, B. (2001). Staring School: Effective Transitions. *Early Childhood Research and Practice*, 3:2. στο διαδίκτυο: <http://ecrp.uiuc.edu/v3n2/dockett.html>

Κιτσαράς Γ. (1991): Εισαγωγή στην προσχολική παιδαγωγική, β' εκδ. Αθήνα, εκδ. Παπαζήσης

Ματσαγγούρας Η. (2003): Η σχολική τάξη. Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη

Μπαγάκης, Γ.; Διδάχου, Ε.; Βαλμάς, Φ.; Λουμάκου, Μ. και Πομώνης, Μ. (2006). Η ομαλή μετάβαση των παιδιών από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό και η προσαρμογή τους στην Α' τάξη. Αθήνα: Μεταίχιμο.

Neuman, M. (2002). The wider context: an international overview of transition issues. Στο : Fabian & A.W.Dunlop (Ed): *Transitions in the Early Years: Debating continuity and progression for young children in early education*. London and New York: Routledge Falmer, 8-22

Πανταζής Σ. (1991) Προβλήματα στη μετάβαση του παιδιού από το νηπιαγωγείο στο σχολείο Σύγχρονη Εκπαίδευση 94: 26-34 και 95: 32-49.

Pianta, R. & Cox, M. (1999). *The transition to Kindergarten*. Baltimore: Paul H. Brookes.

Pianta, R. & Kraft-Sayre, M. (1999). Parents' observations about their children's transitions to kindergarten. *Young Children*, 54(3), 47-52.

Pianta, R. & Walsh, D. (1996). *High-risk children in schools: Constructing sustaining relationships*. New York: Routledge.

Pianta, R.; Kraft-Sayre, M. (2003). *Successful Kindergarten Transition. Your Guide to Connecting Children, Families, and Schools*. Baltimore: Paul H. Brookes Publishing Co.

Σωτηρίου Α και Ζαφειροπούλου Μ (2003) Αλλαγές στην έννοια του εαυτού των παιδιών κατά τη μετάβαση τους από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό σχολείο. *Ψυχολογία*, 10 (1) 96-118

Τοκμακίδου Ελπίδα: Σύγχρονες προσεγγίσεις στο ζήτημα της μετάβασης του παιδιού από το Νηπιαγωγείο στο Δημοτικό Σχολείο. Αναρτημένη και στην ιστοσελίδα www.nured.uowm.gr/

ΥΠΕΠΘ: Φ. 50/92 /57655/ Γ1/5-6-2007 Εφαρμογή καινοτόμων παρεμβάσεων στο ολόημερο νηπιαγωγείο.